

Celestin Tomić

MARIJA U DJELU SPASENJA

(Teologija Iv 19, 25—27)

Učenje i štovanje Marijino stvaraju danas kod nas katolika nove vidove i obogaćenja. Povratak na izvore, na Sveto pismo i na otačku predaju, kako to traži od teologa i vjernika Drugi vatikanski sabor i okružno pismo Pavla VI. »O štovanju Marije« (Marialis cultus), omogućuje nam da bolje shvatimo Marijinu ulogu u djelu spasenja i da dublje proniknemo u samo otajstvo Isusa, koji se htio roditi od »žene« (Gal 4, 4). Tako naše štovanje i pobožnost prema Mariji postaje biblijsko, kristovsko, teocentrično (sinovsko), lišeno svake pretjeranosti, nezdravog racionaliziranja i osjećajnosti, zaista znak nade za jedinstvo vjernika u jednoj Crkvi.

Uzimamo u razmatranje poznato Ivanovo mjesto u kojem nekako zagusnuto nalazimo izraženu Marijinu ulogu u djelu spasenja. Ivan je sastavio »duhovno evanđelje«, upozorava već Klement Aleksandrijski početkom 3. st. Suvremeni pak protestantski teolog O. Cullmann piše: »U njemu nalazimo dubinsko promatranje središnjih događaja povijesti spasenja. On želi istaći istovjetnost Isusa povijesnoga i Krista u Crkvi prisutnoga; hoće da povuče crte koje spajaju svaki događaj Isusova zemaljskog života s pojedinim očitovanjima života Isusa, proslavljenog Gospodina, u njegovoj Crkvi.«¹

---

¹ Vidi navode u Bibliji, izd. Stvarnost, Zagreb 1969., str. 904.

Evo teksta: »Uz križ Isusov stajahu majka njegova, zatim sestra njegove majke, Marija Kleofina, i Marija Magdalena. Kad Isus vidje majku i kraj nje učenika koga je ljubio, reče majci: 'Ženo! Evo ti sina!' Zatim reče učeniku: 'Evo ti majke!' I od toga časa uze je učenik k sebi« (Iv 19, 25—27).

Nalazimo se u ispunjenju Isusova »časa« koji je najavio u Kani tajanstvenim riječima (Iv 2,4). Isusov »čas«, to je vrhunski događaj spasenja, čas Isusove spasiteljske smrti i povratka Ocu, čas suda (krisis) neprijateljskog svijeta (Iv 12, 31 sl.). U tom ozračju, duboko teološki nabitom, moramo promotriti i Marijinu prisutnost i Isusove riječi: »Ženo, evo ti sina!« i »Evo ti majke!« U prošlosti su se tim riječima davala različna tumačenja, često suprotna.² Povijesno-kritička metoda danas omogućuje nam da otkrijemo bogat teološki sadržaj tih riječi u ovom vrhunskom trenutku Isusova povijesnog iskustva. Sigurno je da Isusove riječi majci i ljubljenom učeniku ne izrazuju samo sinovsko držanje Isusa prema majci, tako nježno i istinski duboko ljudsko, i prema ljubljenom učeniku, kome predaje majku, koja sada ostaje sama na svijetu. Te riječi u ovom »času« kazuju nešto mnogo dublje, znak su i objava Marijine uloge u povijesti spasenja.

Marijin lik — ikona Crkve

Isusove riječi Mariji i ljubljenom učeniku nalaze se unutar događaja koji imaju dublji teološki i mesijanski smisao. Događaje na Kalvariji Ivan iznosi u pet prizora: natpis na križu (19, 17—22), dioba odjeće (19, 23 sl.), oproštaj s majkom (19, 25—27), osjećaj žeđi (19, 28—30), probodena rebra (19, 31—37). Ivan je namjerno izabrao ovih pet prizora i smjestio ih je tim redom. Natpis na križu, koji postavlja Pilat, izriče čovječnost i kraljevsko dostojanstvo Mesije. Dioba odjeće izrazuje Isusovo svećeničko dostojanstvo i jedinstvo Crkve. U četvrtom prizoru imamo dar Duha Crkvi pošto je osjetio gorčinu octa. U petom prizoru imamo Isusa kao žrtveno Janje, probodeno, iz kojeg teku izvori života, krv i voda, znak Kristove muke i dara Duha iz kojih se rađa Crkva.

U središnjem prizoru imamo Isusove riječi upravljene Mariji i Ivanu. Što one znače? Isus je došao do vrhunca svojeg mesijanskog poslanja. Iz probodena rebra rađa se Crkva u snazi muke i Duha kojeg daje Crkvi. Marija i Ivan povezani su uz to dovršenje. U tom kontekstu koji nam osvjetljuje ljudsku i mesijansku stvarnost Isusa kao kralja i svećenika, te ostvarenje spasenja po daru života i izljevu Duha Svetoga, te riječi otkri-

---

² Usp. TH. KOEHER, *Les principales interprétations traditionnelles de Jo 19, 25—27 pendant les douze premiers siècles*, u *Etudes Mariales* 1960, 119—155; M. THURIAN, *Maria Madre del Signore immagine della Chiesa*, Brescia 1965, 158—191.

vaju znakovito tu Crkvu koja se ovdje rađa. To je »čas« skupljanja »raspršene djece Božje u jedno« (Iv 11, 52), to je čas rađanja novog svijeta (16, 21).

I protestantska reforma otkriva teološku dubinu tog mjesta. Luther je postavio kao temelj i središte teologije i propovijedanja Kristov križ. »Istinska teologija i spoznaja Boga u raspetom su Kristu.« Stoga protestanti pokazuju poseban interes za sve ono što se odnosi na Kristovu muku. Naglašuje tako i znakovitost dvaju likova podno križa. Ivan je tip ljubljenog učenika, vjernog do smrti, Marija pak lik Majke Crkve koja tješi siročad i hrani ih Božjom riječju. Ivan, koji prima Mariju, i Marija, koja prima Ivana, sigurno uspostavljaju odnos osjećajnosti, intimnosti, uzajamne pomoći u shvaćanju Kristova spasenja. Ali ljudski osjećaj biva ovdje nadmašen mnogo širim teološkim vidikom. Marija je nama ovdje »žena«, to jest »kći Sionska«, nebeski Jeruzalem, ona rađa sinove u nadi uskrsnuća.

»U Ivanovu evanđelju ni 'majka' ni 'učenik' ne nose vlastita imena: Marija, Ivan; označeni su po svom pozivu. To su osobe koje njihov poziv postavlja u povijesti spasenja na simboličku, mističku razinu. To su 'likovi', 'ikone' majke Crkve i vjernog Isusova brata.«³

Marija je ovdje uzoran lik Crkve. »Čas« Isusov, čas križa za nju znači završetak njenog jedincatog odnosa s Kristom, njenog ljudskog majčinstva; odsad će njena uloga biti uloga »svjedoka« novog božanskog sinovstva, majčinstva Crkve. Marija je tip Crkve koja okuplja »raspršenu djecu«, tješi je i hrani Božjom riječju, izražuje jedinstvo Crkve. Razmišljajući nad tim događajima, vjernik otkriva veličinu i sjaj novog života u Kristu i duboku povezanost s Majkom Crkvom.

Duhovno majčinstvo

Ali katolici idu dalje. Kao pri Navještenju, Marija nije bila »potpuno pasivno oruđe u Božjim rukama, nego je sudjelovala slobodnom vjerom i poslušnošću u ljudskom spasenju« (LG 56). Pristajući na božansku riječ, postala je Isusova majka, posvetila se kao Gospodinova službenica osobi i djelu svoga Sina. Tako i ovdje. Nije ona samo pasivni lik — ikona Majke Crkve, već i ovdje aktivno sudjeluje. »Isus je poziva na novo materinstvo, koje će joj odsad biti zadaća u Božjem narodu.«⁴ Luka nam ukazuje na to poslanje u Crkvi kad je prikazuje kako moli s Dvanaesticom u očekivanju Duha u trenutku kad se Crkva objavljuje svijetu (Dj 1, 14). To nam evanđelist Luka tajanstveno najavljuje dok u Navještenju Mariju objavljuje kao oličenje Božjeg naroda, kao kćer Sionsku (Lk 1, 26—55).

³ M. THURIAN, nav. dj., str. 175.

⁴ A. GEORGE, *Marija*, u *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb 1968, 519.

Marija je tip — ikona Crkve. Ali ona se ne može poistovjetiti s Crkvom. Ivan je u našem tekstu razlikuje. Crkva nije »majka« Kristova. Samo je to Marija. Sion proročki rađa Crkvu (Iz 66, 7—14). Marija, proročki Sion, rađa tu Crkvu.

Crkva se rađa u Muci (znakovito izraženo u »krvi i vodi«) i u Uskrsnuću (Iv 20—21). Marija je već prije smrti svečano proglašena duhovnom majkom. Ona je to već od Utjelovljenja. Začela je i rodila Isusa Krista, koji je Glava Mističnog tijela — Crkve. Zato je Ivan naziva i u Kani i na Kalvariji »majka Isusova«, a ne Marija.

To duhovno majčinstvo Marijino Ivan će na tajanstven način objaviti i u velikom znamenju u nebu u knjizi Otkrivenja. Marija je tu opet majka Isusa Krista i proročki Sion koji rađa novi Božji narod, Crkvu, Kristovo mistično tijelo. Ona je i tu »Žena«, proročki Sion, okrunjena vijencem od dvanaest zvijezda, koji simbolizira dvanaest apostola, rodozačetnika novog Božjeg naroda. Marija nam se tako u ovoj viziji otkriva kao Majka Djeteta koje je »uzeto k Bogu i prijestolju njegovu«, kao i proročki Sion koji rađa novi Božji narod (Otkr 12, 1—5).

Marija, dakle, i to novo duhovno majčinstvo ispunja slobodnom vjedom i poslušnošću. »Rodila je Sina, kojega je Bog učinio prvorođencem među mnogom braćom (usp. Rim 8, 29), tj. među vjernicima, za čije rođenje i odgoj ona surađuje materinskom ljubavlju« (LG 63).

Marija — suradnica u otkupljenju

Crkva uči da je sa svojim Sinom na sasvim osobit način sudjelovala u djelu spasenja. Zbog toga je ona postala majka u redu milosti (LG 61. 62). To ne prihvaćaju protestanti. Isusove riječi koje donosi Ivan, kažu oni, »na radikalni i konačan način izrazuju razliku Isusa i njega samoga, uzdignuta na križ, jedinog početnika spasenja, od svih svjedoka koji neće nikad biti, pa ni njegova majka, drugo nego svjedoci križa i nipošto njegovi suradnici, partneri ili ... suotkupitelji.«⁵ Odlučno zabacuju svaku ulogu Marije ili bilo kojeg drugog stvorenja u djelu otkupljenja. Izvor tog razmimoilaženja nije Sveto pismo, već različito poimanje opravdanja po vjeri, različito poimanje čovjeka u djelu spasenja.

Isus je, istina, jedino središte vjere, jedini Posrednik spasenja i zajedništva s Ocem u Duhu Svetom. Marija ima svoje mjesto, jedincato i neponovljivo u povijesti spasenja. Ali i ona je potrebna milosti spasenja i ne smije se njoj pridati neka povlastica ili uloga koja bi nju postavila sučelice, u nekom rivalitetu, s apsolutnim prioritetom Sina. Ipak, Crkva ispovijeda posebnu ulogu Marijinu u djelu spasenja, njenu suradnju na Kalvariji, a to nam potvrđuje i Sveto pismo.

⁵ H. ROUX, *Pour une doctrine biblique de la Vierge Marie*, u *Le protestantisme et la Vierge Marie*, Paris 1950, 86; usp. F. GEREMIA, *L'interpretazione di Gv 19, 25—27 nella teologia protestante*, u *Parola di vita*, 2 (1976) 97—102.

U svom Otkrivenju Ivan govori o Mariji — proročkom Sionu, koja »trudna, viče u porođajnim bolima i mukama rađanja« (Otkr 12,3). Boli rađanja kojim se stvara novo čovječanstvo mogu biti samo one na Kalvariji. U Betlehemu Marija rađa bez porođajnih bolova (usp. Post 3, 16). Postavši Majkom Isusa, postaje i Majkom Božjega naroda. Bolno rađanje u Otkrivenju proročkog Siona-Marije povezuje Betlehem — rođenje Dječaka (Otkr 12, 5) i bolno rođenje sa Sinom Božjega naroda na Kalvariji. Otkriva nam na koji način Marija surađuje s Isusom u njegovu »Času«, koji je i njezin »Čas« u rađanju Božjega naroda.

Isus je najavio taj »Čas« u Kani onom tajanstvenom riječju koja zbunjuje ako je ne sagledamo u Ivanovu teološkom rječniku. »Ženo, što ja imam s tobom? Još nije došao moj čas!« (Iv 2, 4) Marija ne moli za »čudo«. Ona moli »znamenje«, to jest da »objavi svoju slavu«. Isus kaže da taj »čas« objave još nije došao. Ovisi o Božjoj volji. Marijina vjera ostvaruje ovdje prvo znamenje. Ali taj će čas doći.

Taj svoj »čas« Isus pobježe označuje u velikoj besjedi na posljednjoj večeri. »Žena, kad rađa, u žalosti je jer je došao njezin čas; ali kad rodi dijete, ne spominje se više muke od radosti što se čovjek rodio na svijet« (Iv 16, 21). Isus govori proročkim jezikom. Na Golgoti je čas rađanja novog svijeta. To je Isusov »čas«. Ali i Marijin »čas«. Na Kalvariji je Marija nazvana »ženom«, a ne »majkom«. »Majka« je za ljubljenog učenika. A »ljubljeni učenik« je svaki vjernik koji ljubi Isusa i Oca (Iv 14, 15—21; 15, 13—15), uosobljenje novog Izraela (Iz 40 — 66), iako ostaje povijesni Ivan. Isusov »čas« je i Marijin čas.

Kako i na koji način Marija trpi? To nam osvjetljuje Luka, koji svoje teološke refleksije posuđuje umnogome od Ivana.⁶ To je tajanstveno proroštvo Šimuna koje upravlja Mariji pri Isusovu prikazanju u Hramu, koje je svojevrsna najava kalvarijskog otajstva. Šimun reče Mariji: »Ovaj je, evo, postavljen na propast i uzdignuće mnogima u Izraelu i za znak osporavan — a i tebi će samoj mač probosti dušu — da se razotkriju namisli mnogih srdaca!« (Lk 2, 34 sl.). Iako se tumači razilaze u značenju tog proroštva, većina se slaže da se radi o proročkom navještanju Marijina sudjelovanja u Isusovoj muci. Razilaze se u tumačenju samo riječi »mač«. Daju simbolička značenja: sumnja, kriza vjere nad sablazni križa u Mariji koja je uosobljenje Siona, majčinske boli Marije nad Djetetom kad ga vidi svega izranjena, mač »boli«. Ali Marija ne koleba u vjeri ni u Kani, ni na Kalvariji. Ona stoji, dok ljubljeni učenik nakon uskrsnuća dolazi do pune vjere (Iv 20, 8). Da se radi samo o majčinskoj boli, ne bi to trebalo proročki najaviti.

»Mač« u Bibliji nikad nije slika boli, već izriče nasilnu smrt, klanje i ratna pustošenja, Jahvin sud. Taj će »mač« probosti dušu Marije. Riječ

⁶ A FEUILLET, *Jésus et sa mère*, Paris 1974, 79—91.

»probosti« podsjeća nas na sudbinu Sluge Jahvina: »za naše grijehе probodoše njega« (Iz 53,5); na patničkog Patnika: »probodoše mi ruke i noge« (Ps 22, 17); na probodena Mesiju: »gledat će na Onoga koga su proboli« (Zah 12, 10). Sva ta tri mjesta doslovno se stvarno ostvaruju na Isusu Kristu, kome vojnik otvara bok. Marijina će duša *duhovno, ali stvarno* biti probodena, dok surađuje na Kalvariji u mukama Sina, iz kojeg se rađa novo čovječanstvo. Marija je tijesno povezana sa sudbinom Sina, koji ostaje jedini Spasitelj i Posrednik spasenja: »propast i uzdignuće mnogima u Izraelu i za znak osporavan«. U ovoj vrhunskoj točki religiozne povijesti svijeta i mesijanskog suda Marija je tijesno združena s Isusom.

Ivan govori o Isusovu probodenom rebru, kroz koje poteče krv i voda (Iv 19, 34). Oci vide znakovito rađanje Crkve, nove Eve iz rebra usnulog drugog, novog Adama. Šimunovo proroštvo govori o probodenom srcu Marijinu, što znakovito označuje rađanje Božjeg naroda od Žene-proročkog Siona, koja »trudna, viče u porođajnim mukama i mukama rađanja« (Otkr 12, 2). Ivan pokazuje na Mariju.

Krist je najveći sakrament koji objavljuje Očevu ljubav, stvaralačku ljubav. To je zaista »čas«, »zgnusnuto vrijeme« našeg spasenja. Čas je to Isusov, čas njegove spasiteljske smrti i povratka Ocu, čas suda neprijateljskog svijeta (Iv 12, 31 sl.). Ali to je i Marijin čas, »čas« Žene u kojem ona surađuje na poseban način u otkupiteljskom djelu svoga Sina, u njegovim patnjama i umiranju i u kojem počinje svoje mesijansko, duhovno materinstvo.

»Čas« križa je trenutak Isusova povratka k Ocu, čas u kojem čovječanstvu razdaje svoja mesijanska dobra: svoj Duh, Mariju, Crkvu i sakramente spasenja. To je čas kome je usmjeren sav Isusov život, kako to Ivanovo evanđelje posebno snažno naznačuje izričajem »povratak k Ocu!« (7, 33; 8, 19. 21 . . .). Dok je u tijelu, nekako se nalazi izvan Očeve kuće, u tuđini, u nekom ispražnjenju, otuđenju, što će Pavao izreći snažnom riječi *kenosis*. Križ je vrhunac tog ispražnjenja, otuđenja, poništenja, ali i vrhunac objave ljubavi Oca i ljubavi Sina. Čas je to muke i proslave. To je i Marijin čas, čas Žene, uosobljenje proročkog Siona. Njezina prisutnost na Kalvariji objava je i njene tajne, njenog predanja Ocu kao Službenice Gospodnje, što dolazi do vrhunca na Kalvariji, i njene ljubavi prema ljudima, kojima postaje duhovna majka.

Riječi »Evo ti majke!«, »Evo ti sina!« otkrivaju nam Mariju kao lik, ikonu Crkve koja podno križa okuplja raspršenu djecu u jedno. »Riječ križa« povezuje sve čovječanstvo pred Bogom u jedno veliko zajedništvo: s jedne strane one koji su odsutni i lišeni Boga i one koji doživljavaju zajedništvo milosti, koja izvire s križa, u ovom neprijateljskom i podijeljenom svijetu. Marija je znak nade za jedinstvo vjernika u jednoj Crkvi. Tu se slažemo s protestantskom reformom.

No te riječi kazuju još mnogo više. One izrazuju Marijino duhovno materinstvo, njezin udio u stvaranju i rađanju novog Izraela, novog Božjeg naroda, udioništvo koje se rađa u mukama i umiranju sa Sinom. One nam, dakle, otkrivaju Marijin jedincati i vlastiti udio u spasenju svijeta i u rađanju Crkve.

Tko ne prihvaća Mariju, ne prihvaća ni Božju Crkvu. Tko odbija priznati Mariju Majkom Sina i njegove Crkve, ne prihvaća ni Crkvu kao majku. Tko ne priznaje Marijin udio u djelu spasenja uz Sina, koji ostaje jedini Posrednik, kako to naglašuje cijeli Novi Zavjet i otačka predaja, taj neće shvatiti ni otajstvo našeg otkupljenja. Bog ostvaruje spasenje u Isusu Kristu, ali poziva i odabire suradnike križa za ostvarenje djela spasenja. Marija nije, dakle, samo »svjedok« križa, već i aktivna suradnica u djelu spasenja sa svojim Sinom, koji ostaje jedini Posrednik spasenja.

Izvještaj muke Ivan završava neobično prorokovim riječima: »Gledat će na onoga koga su proboli!« (19, 37). Kao da nam želi očitovati istinski stav kršćanskog života, koji je sav, u vjeri i ljubavi, u promatranju Raspetog, probodenog za naše grijeha, što nam omogućuje pristup izvorima života, znakovito označeno »krvlju i vodom«. Šimunovo proroštvo nam otkriva probodeno srce Marijino, duhovno probodeno, uz »Probodeno Mesiju« neraskidivo povezano. I duhovno probodeno Marijino srce savršen je uzor sjedinjenja kršćana na Muci Spasiteljevoj, što nam donosi spasenje.